

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти

Кафедра практичної психології

Бакалаврська робота
ЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ З МУЗИЧНИМИ
ВПОДОБАННЯМИ ПІДЛІТКІВ

Спеціальність 053 Практична психологія

Виконала:

Студентка 4 курсу групи: Ппб-1-21-4.0д
Обуховська Лілія

Науковий керівник:

Викладач кафедри практичної психології
Жданова Л.Г.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 . ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ОСОБИСТІСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТА МУЗИЧНИХ ВПОДОБАНЬ	
ПІДЛІТКІВ.....	7
1.1. Психологічні особливості особистості в підлітковому віці.....	7
1.2. Роль музики у формуванні особистості підлітка.....	21
1.3. Психологічні особливості музичних вподобань підлітків	25
Висновки до першого розділу.....	32
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	
ОСОБИСТІСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТА МУЗИЧНИХ ВПОДОБАНЬ	
ПІДЛІТКІВ.....	34
2.1. Організація та методи дослідження.....	34
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження.....	37
Висновки до другого розділу.....	49
ВИСНОВОК.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	57

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

TIPI- Короткий п'ятифакторний опитувальник (Ten-Item Personality Inventory)

LOT- Тест життєвих орієнтацій (Life Orientation Test)

MS Excel- Програмне забезпечення Microsoft Excel

PEARSON - Це метод кореляційного аналізу за Пірсоном

CORREL - Функція у Microsoft Excel, яка обчислює коефіцієнт кореляції між двома масивами даних.

ВСТУП

Актуальність дослідження. У наш час музика відіграє надзвичайно важливу роль у житті людини. Вона здатна відволікти від буденних турбот, допомогти переосмислити події та емоції, а іноді й повністю змінити настрій. Незалежно від того, де ми знаходимося – вдома, на вулиці, у транспорті – нас завжди супроводжують звуки музики. Її жанрове розмаїття дозволяє кожному знайти щось до душі: комусь ближча класика, інші надають перевагу року, електронній музиці чи фольклору. Музику можна слухати по-різному: хтось насолоджується нею наодинці для відпочинку, а комусь важливо поділитися цими моментами з друзями, відвідати концерт або вечірку.

Серед багатьох видів мистецтва саме музика має унікальну властивість бути зрозумілою без спеціальних знань або підготовки. Вона викликає емоції, формує настрій, змушує співпереживати або навіть рухатися в такт мелодії. Ця універсальність робить музику доступною кожному – незалежно від віку, професії, освіти чи соціального становища. Вона супроводжує людину протягом усього життя – від перших колискових до пісень прощання, формуючи звукову тканину нашого існування.

На відміну від інших мистецьких форм, прослуховування музики не вимагає особливого зосередження чи значного часу. Ми можемо слухати улюблені композиції під час щоденних справ: дорогою на роботу, у спортзалі, під час прибирання або навчання. Музика стає не просто розвагою, а невід'ємною частиною нашого життя, створюючи особливий емоційний фон і додаючи барв кожному дню.

Окрім емоційного зв'язку, музика виконує важливу соціальну функцію – вона об'єднує людей. Через спільні музичні вподобання формуються цілі спільноти, музика часто стає частиною національної ідентичності або символом певного покоління. Вона здатна долати мовні й культурні бар'єри, передаючи універсальні переживання і створюючи простір для діалогу між різними народами й культурами. Саме тому музика є не лише джерелом натхнення та радості, а й потужним інструментом єднання людства.

Дослідження музичних уподобань підлітків допоможе зрозуміти, як музика впливає на підлітків, які жанри частіше їм подобаються, а також зрозуміємо чи впливають особистісні якості підлітків на їх музичні уподобання.

Об'єкт дослідження: особистісні властивості підлітків.

Предмет дослідження: психологічні особливості музичних уподобань в підлітковому віці.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей музичних уподобань підлітків.

Завдання дослідження:

1. здійснити теоретичний аналіз джерел з проблеми дослідження психологічних особливостей музичних вподобань в підлітковому віці.
2. підібрати інструментарій і провести емпіричне дослідження особливостей музичних уподобань підлітків.
3. здійснити аналіз та інтерпретацію отриманих результатів.

Методи дослідження:

– Теоретичні методи – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння – використовувались для систематизації наукової літератури та формування теоретичної бази.

– Емпіричні методи – анкетування та тестування: Анкета вивчення музичних вподобань, Короткий п'ятифакторний опитувальник ТРІ, Тест життєвих орієнтацій (автори Ч. Шейєр і М. Карвер).

– Математико-статистичні методи — для кількісної обробки результатів застосовано кореляційний аналіз за Пірсоном.

База дослідження: Ліцей №304, Святошинського району м.Києва

Вибірка: 36 осіб, підлітків 14-16 років

Практична значущість роботи полягає в можливості розробки ефективної програми розвитку музичного потенціалу підлітків. Отримані результати можуть бути використані фахівцями в галузі практичної психології, педагогіки, мистецького виховання, а також у сфері позашкільної освіти.

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вибраних підходів, адекватністю інструментів дослідження, достатнім обсягом вибірки, а також використанням

валідних статистичних методів обробки емпіричних даних.

Структура дипломної роботи включає вступ, два змістовних розділи, шість ілюстрацій, сім таблиць, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНИХ ВПОДОБАНЬ ПІДЛІТКІВ

1.1. Психологічні особливості особистості в підлітковому віці

Підлітковий період – це важливий етап у становленні людини, коли вона поступово залишає дитинство і наближається до дорослого життя. У цей час відбуваються глибокі зміни як у фізіологічному розвитку, так і в емоційній та соціальній сферах. Юність відіграє ключову роль у формуванні індивідуальності та світогляду.

Підлітковий вік характеризується появою нових психологічних якостей, які відображаються у зростанні самосвідомості, прагненні до автономії та формуванні особистісної ідентичності. У цьому віці спостерігається посилене бажання самостійності, критичне ставлення до себе та навколишнього світу, що сприяє глибшому осмисленню власного «Я» та побудові життєвих орієнтирів. Мислення підлітків набуває більшої абстрактності, з'являється здатність до аналізу, узагальнення та прогнозування (Петренко, 2012, с. 12).

Однією з важливих особливостей цього періоду є емоційна нестабільність. Підлітки часто переживають сильні та суперечливі емоції – від радості й натхнення до тривоги, агресії чи пригнічення. Такі переживання можуть бути як реакцією на зміни у соціальному середовищі, так і наслідком біологічних змін. Окрім того, швидке фізичне зростання та трансформація зовнішності впливають на самооцінку підлітків, їхній емоційний стан та сприйняття власного образу.

Підлітковий вік є визначальним етапом у розвитку особистості, що включає швидке фізичне зростання і значні психологічні трансформації. Цей період супроводжується інтенсивним розвитком психіки, коли відбуваються важливі зміни в емоційному та психічному стані підлітка, обумовлені як фізіологічними, так і психологічними перетвореннями.

Однією з найважливіших фізичних змін, що відбуваються в

підлітковому віці, є активне зростання тіла та значна зміна його пропорцій. Підлітки переживають стрибок росту, зміну голосу, появу вторинних статевих ознак та інші фізіологічні трансформації. Ці різкі та помітні зміни можуть викликати почуття незручності, дискомфорту і глибокої незадоволеності собою, що, в свою чергу, може суттєво вплинути на самооцінку, впевненість у собі і загальне психологічне благополуччя підлітка. Особливо гостро ці переживання можуть проявлятися, коли фізичний розвиток відбувається швидше або повільніше порівняно з однолітками.

У період підліткового розвитку молоді часто стикаються з труднощами в прийнятті власного тіла, яке швидко змінюється. Це може викликати відчуття сором'язливості, тривожності та невпевненості в собі. У цей віковий період надзвичайно посилюється вразливість до думок інших людей, зростає залежність від зовнішньої оцінки. Підлітки більше зосереджуються на власній зовнішності, починають активно порівнювати себе з ровесниками й гостро реагують навіть на незначні фізичні недоліки. Подібна поведінка та внутрішні переживання є типовими для цього віку та вимагають розуміння й підтримки з боку дорослого оточення (Петренко, 2012, с. 12).

Окрім зовнішніх змін, важливим є і вплив гормональних процесів, пов'язаних зі статевим дозріванням. Це супроводжується появою нових емоційних реакцій, переосмисленням свого місця в суспільстві, пошуком власної ідентичності, зокрема й сексуальної. Підлітки прагнуть краще зрозуміти себе, сформуванати уявлення про свої майбутні ролі у соціумі та встановити ефективні моделі спілкування з навколишнім світом.

Фізичне дозрівання також впливає на активність молоді — змінюється витривалість, з'являються нові можливості для участі в спортивних заняттях. Регулярна фізична активність позитивно впливає не лише на фізичну форму, а й допомагає покращити психоемоційний стан, знижує рівень напруги та сприяє кращому самопочуттю, що особливо важливо у період внутрішніх змін і нестабільності (Петренко, 2012, с. 12).

Підлітковий вік супроводжується суттєвими змінами в зовнішності,

що значно впливають на психологічний стан молоді людини. Цей період розвитку характеризується фізичними, емоційними та соціальними трансформаціями, які формують самооцінку та сприяють визначенню ідентичності. Підлітки починають більш активно приділяти увагу своїй зовнішності, що часто супроводжується тривогою щодо відповідності загальноприйнятим стандартам краси. Це може викликати комплекси та переживання, а також змінює взаємодію з однолітками та протилежною статтю. У цей час молоді люди активно шукають способи самовираження, через стиль одягу, зачіску, макіяж та інші елементи зовнішнього вигляду.

Однією з ключових рис підліткового віку є значне фізичне зростання та помітні зміни у зовнішності. Підлітки часто стають свідомими того, як швидко змінюється їхнє тіло: зріст збільшується, статура трансформується, з'являються вторинні статеві ознаки, а голос зазнає мутацій. Ці трансформації можуть викликати в підлітків почуття сорому або невпевненості, особливо коли вони порівнюють себе з однолітками та не відчують відповідності загальноприйнятим стандартам краси чи поведінки. У цей період важливо для підлітків відчувати підтримку та розуміння з боку оточуючих, аби уникнути соціальних труднощів, які можуть виникнути через ці фізичні зміни.

Зовнішні зміни також стимулюють процес формування самосвідомості, коли підліток починає усвідомлювати себе як окрему особистість. Це сприяє розвитку прагнення до самовираження, бажання бути прийнятим у колективі та відповідати певним соціальним і естетичним вимогам. У цей час юнаки і дівчата активно експериментують із зовнішнім виглядом — від вибору одягу до змін у поведінці, що є нормальним проявом пошуку своєї ідентичності.

Такі зміни не лише визначають соціальні взаємодії, але й можуть впливати на внутрішнє сприйняття себе. Підлітки часто переживають моменти невизначеності та сумнівів, адже їхній внутрішній образ не завжди відповідає зовнішнім змінам. Це створює внутрішній конфлікт, який вимагає часу та підтримки для подолання. Тому важливо в цей період допомогти підліткам розвивати здорове ставлення до себе та свого тіла, що сприятиме гармонійному розвитку особистості.

Цей період також є часом інтенсивного соціального порівняння, коли

підлітки активно шукають свою роль у колективі. Вони починають оцінювати себе через призму взаємодії з іншими, що може впливати на їхнє самопочуття та рівень самооцінки. Тому підтримка з боку родини та друзів стає надзвичайно важливою для здорового розвитку та збереження психологічної стабільності.

Психічний розвиток також є важливим етапом в процесі дорослішання підлітків. Юнаки зазнають значних змін в когнітивній, емоційній та соціальній сферах. Починається зростання когнітивної здатності: підлітки починають мислити абстрактно, ставити під сумнів авторитети та соціальні норми, формують власні погляди на життя та переконання, проявляють гнучкість у розумових процесах, покращується пам'ять та концентрація уваги тощо.

Особливості юнацького віку пов'язані також з фізіологічним та психологічним розвитком. Завдяки активним процесам гормональної перебудови, які відбуваються в організмі підлітка, відбуваються зміни в психоемоційному стані.

Період статевого дозрівання супроводжується суттєвими гормональними перебудовами, які мають безпосередній вплив на психічну сферу підлітка. Зокрема, підвищення рівня гормонів, таких як естроген і тестостерон, не лише сприяє формуванню вторинних статевих ознак, а й впливає на функціонування центральної нервової системи. Такі зміни можуть спричиняти емоційну лабільність, перепади настрою, зростання чутливості до зовнішніх подразників та загальне напруження в поведінці (Петренко, 2012, с. 13).

Емоційна нестабільність характеризується підвищеною чутливістю, різкими змінами настрою, імпульсивними емоційними реакціями, проявами агресії, заниженою самооцінкою, залежністю від схвалення з боку однолітків тощо.

Підвищена чутливість підлітка до зовнішніх подразників може вплинути на сприйняття подій і ситуацій, спровокувати інтенсивну емоційну реакцію в стресових ситуаціях чи конфліктах, непорозуміннях з батьками, або

навпаки призвести до замкнутості чи відчуженості.

Гормональні зміни також впливають на процес формування самооцінки підлітка, який може супроводжуватися почуттям незадоволеності собою і появою емоційних переживань, призводити до різких коливань настрою, появою надмірної самокритичності та порівняння себе з іншими, спричиняти тривожність щодо власної привабливості та соціального статусу серед однолітків (Петренко, 2012, стор. 14).

Розуміння впливу гормональних змін на емоційний стан підлітка є важливим аспектом для батьків, вчителів та психологів, оскільки це дозволяє краще підтримувати молоду людину в процесі її дорослішання. Підлітковий період характеризується значними змінами у психічному розвитку, під час яких формуються важливі якості особистості та соціальні навички. В цей час молодь активно освоює правила соціальної взаємодії, що значно впливає на її поведінку та взаємини з іншими людьми.

Навички соціального характеру включають здатність ефективно комунікувати, налагоджувати контакт з однолітками, виявляти емпатію, а також вирішувати конфлікти мирним шляхом. У підлітковому віці розвиток таких умінь набуває особливого значення, оскільки підліток активно інтегрується у ширше соціальне середовище, вчиться розуміти різні типи людей, опановує нові соціальні ролі, визначає власні переконання та принципи, вчиться захищати свої погляди і при цьому знаходити компроміси. Він також формує вміння працювати в команді та проявляти лідерські риси, що стає основою його майбутнього становлення в суспільстві (Петренко, 2012, с. 14).

У цей віковий період підлітки починають усвідомлювати, наскільки важливо володіти соціальними навичками. На відміну від дитинства, вони стикаються з новими складними ситуаціями, які потребують самостійних рішень та вміння взаємодіяти з різними людьми. Підлітки навчаються формулювати і відстоювати власну думку, розвивати емоційну стійкість, критичне мислення та адаптуватися до змінних соціальних умов. Саме тому соціальна компетентність у цьому віці є ключовим фактором успішної інтеграції в доросле життя.

Крім того, гормональні процеси, що відбуваються в організмі підлітка, значною мірою впливають на формування його самооцінки. Часто це супроводжується внутрішньою напругою, сумнівами щодо власної привабливості, перепадами настрою, схильністю до самокритики та тривожністю щодо свого статусу серед ровесників (Петренко, 2012, с. 14).

Соціальні навички включають у себе здатність ефективно спілкуватися, налагоджувати й підтримувати взаємини з ровесниками, виявляти емпатію та вирішувати конфлікти. У підлітковому віці розвиток цих умінь має особливе значення, оскільки саме в цей період юнак чи дівчина активно занурюється в нове соціальне середовище, розширює своє коло спілкування, вчиться орієнтуватися у складних міжособистісних ситуаціях. Підліток поступово формує власну систему цінностей, опановує нові соціальні ролі, вчиться захищати свої інтереси, домовлятися, співпрацювати, брати відповідальність, розвиває лідерські якості та вміння працювати в команді. (Петренко, 2012, с. 14).

Підлітковий вік – це час, коли молодь починає усвідомлювати важливість соціальної компетентності для свого благополуччя та майбутнього. На відміну від дитинства, де значну роль відіграють батьки та вчителі, у підлітковому віці молоді люди стикаються з необхідністю самостійно вирішувати складні ситуації, відповідати за свої вчинки, вирішувати конфлікти, критично мислити та висловлювати свою точку зору. Саме тому розвиток соціальних навичок стає ключовим завданням, яке безпосередньо впливає на їхнє навчання, кар'єру, особисті стосунки та здатність адаптуватися в сучасному динамічному світі.

Варто також зазначити, що ефективне формування соціальних навичок у підлітковому віці значною мірою залежить від середовища – родини, шкільного колективу, дружнього оточення та впливу дорослих авторитетів. Позитивне соціальне середовище, підтримка з боку батьків, педагогів, тренерів чи наставників може сприяти розвитку впевненості в собі, відкритості, навичок співпраці та відповідального ставлення до себе й інших. У той же час несприятливі соціальні умови, як-от ізоляція, булінг чи нехтування з боку дорослих, можуть гальмувати формування важливих

соціальних якостей, викликати труднощі у взаємодії з оточенням та посилювати ризики девіантної поведінки.

У підлітковому віці відбувається активне формування соціальних умінь, що мають ключове значення для успішної інтеграції в суспільство. Одним із провідних напрямів розвитку є вдосконалення вміння будувати ефективну міжособистісну взаємодію, зокрема через вербальне й невербальне спілкування. Водночас підлітки набувають досвіду спільної діяльності, що сприяє становленню кооперативних навичок та вмінню працювати в команді. Важливим компонентом соціального зростання є розвиток емоційної чутливості, здатності до співпереживання та розуміння емоційного стану інших. Також цей період характеризується засвоєнням конструктивних стратегій подолання міжособистісних конфліктів і формуванням навичок мирного співіснування з соціальним оточенням.

Розвиток соціальних навичок у підлітковому віці потребує свідомої праці над собою та активної участі у різноманітних соціальних ситуаціях. Важливо забезпечити підтримку з боку дорослих і налагодити відкритий діалог між підлітком та оточенням, аби створити сприятливе середовище для формування соціальної компетентності. (Петренко, 2012, с. 14).

Юнацький вік характеризується зростаючою потребою в самостійності та поступовому відділенні від батьківського контролю. Це природний етап психологічного розвитку, під час якого підлітки починають формувати власну ідентичність, прагнуть незалежності, шукають авторитетів поза межами родини, експериментують з різними соціальними ролями, стилями поведінки та світоглядними позиціями. Вони намагаються самостійно приймати рішення щодо навчання, дозвілля, спілкування і навіть вибору майбутньої професії. У процесі встановлення особистих меж та власних правил нерідко виникають конфлікти з батьками, відбувається переоцінка родинних цінностей і традицій.

Цей шлях до автономії часто супроводжується внутрішніми емоційними суперечностями. З одного боку, підліток прагне самостійності, свободи дій і самовираження, а з іншого — відчуває страх втратити підтримку та захищеність, яку забезпечує родина. (Петренко, 2012, с. 15).

Підлітки активно шукають своє місце у суспільстві, намагаються знайти гармонію між взаєминами з однолітками та дорослими, випробовують різні соціальні ролі і шляхи самовираження. Вони змінюють зовнішність, стиль одягу і поведінки, що є природним кроком на шляху до формування стабільної особистісної ідентичності.

Психологічні особливості цього періоду часто включають конфлікти з батьками, коливання настроїв, емоційну нестабільність і посилену самосвідомість. Підлітки починають активно розмірковувати про майбутнє, встановлювати власні життєві цілі і виробляти переконання, що впливають на їх поведінку і рішення (Петренко, 2012, стор. 15).

Формування ідентичності та пошук свого місця у соціумі є ключовими етапами підліткового розвитку. Цей період відкриває нові перспективи для самовираження та самореалізації, однак він також потребує підтримки та розуміння з боку дорослих, таких як батьки, вчителі та психологи.

Підлітки часто стикаються з численними психологічними викликами та ризиками, які можуть мати вплив на їхній розвиток та самооцінку. Цей вік характеризується специфічними особливостями, що безпосередньо впливають на формування особистості та здатність адаптуватися до соціуму.

Однією з найбільш поширених психологічних проблем у цей період є розвиток емоційних та поведінкових труднощів. Підлітки можуть зазнавати високого рівня стресу, тривожності, депресивних станів, що в свою чергу може призводити до труднощів у спілкуванні, навчанні та загальному житті. Такі психологічні труднощі нерідко супроводжуються агресивними вчинками, схильністю до конфліктів, а також зловживанням алкоголем або наркотиками, що негативно впливає на фізичне і психічне здоров'я молодої людини.

Окрім цього, підлітковий вік є критичним періодом формування особистісної ідентичності та пошуку власного місця у соціальному просторі. Підлітки усвідомлюють свою унікальність, формують світоглядні переконання, намагаються відстояти свою точку зору та розширити межі самовираження. Такий процес часто супроводжується конфліктами з батьками, педагогами та іншими авторитетними дорослими, а також

внутрішніми сумнівами, що можуть сприяти зниженню самооцінки.

Почуття дорослості — ще одне важливе психологічне новоутворення підліткового віку, яке, за визначенням Д. Б. Ельконіна, є ключовим елементом усвідомлення себе як окремої особистості. Саме через це почуття підліток починає порівнювати себе з іншими — як з дорослими, так і з однолітками, — обирає зразки для наслідування, будує нові форми взаємодії та змінює пріоритети у своїй діяльності. Цей процес відбувається на тлі біологічних змін, пов'язаних зі статевим дозріванням, що часто називають «гормональною бурєю». Різкі фізіологічні, психологічні та емоційні зміни, а також поява сексуального потягу, роблять цей період надзвичайно складним і вразливим для розвитку особистості (Петренко, 2012, с. 15).

Період підліткового віку набуває чітких рис і розгортається переважно в умовах індустріального суспільства, де спостерігається помітний контраст між дитячим та дорослим світами. У таких суспільствах існує розрив між очікуваннями від дітей і вимогами, які ставляться до дорослих, що посилює відчуття переходу. Важливо зазначити, що в сучасному світі соціальна зрілість не є автоматичним наслідком фізіологічного дозрівання. Ще Жан-Жак Руссо окреслив підлітковий вік як особливий етап, який можна розглядати як «друге народження» особистості, пов'язане з пробудженням самосвідомості.

Ідеї, що лягли в основу сучасного розуміння підліткового періоду, були сформульовані в працях Стенлі Холла, зокрема в його роботі «Дорослішання». Він наголошував на специфіці цього віку як проміжного, кризового етапу, що супроводжується внутрішніми суперечностями та емоційною напруженістю. Холл охарактеризував підлітковий період як час емоційних коливань, конфліктів з оточенням та труднощів у вихованні, але водночас підкреслив його позитивний потенціал — зростання індивідуального самосприйняття та усвідомлення себе як окремої особистості.

Без сумніву, підлітковий вік є періодом активного розвитку, коли молодь не лише стикається з внутрішніми суперечностями, але й відкриває нові горизонти для творчості та самовираження. Це час, коли підлітки

активно шукають свій шлях, випробовують різні соціальні ролі та вчаться взаємодіяти з навколишнім світом. Підтримка дорослих у цей час має вирішальне значення, адже вона допомагає сформувати здорову самооцінку та розвивати емоційну стійкість.

Психоаналітичний підхід до розвитку особистості підлітка був ґрунтовно досліджений Зигмундом Фрейдом та його донькою Анною Фрейд. Згідно з їхньою теорією, підлітковий період характеризується інтенсивним статевим дозріванням та значним припливом сексуальної енергії, що суттєво порушує раніше встановлену рівновагу між різними структурами особистості. В результаті цих процесів, психологічні конфлікти, які були притаманні дитячому віку, знову активізуються та проявляються з новою, більшою інтенсивністю. Це створює складну динаміку внутрішніх переживань та поведінкових проявів у підлітковому віці (Петренко, 2012, стор. 16).

Підлітковий вік часто описується як кризовий, що супроводжується змінами, котрі створюють значні труднощі як для самих підлітків, так і для їхнього оточення. Цей період характеризується емоційними сплесками та складними поведінковими реакціями, що можуть бути важкими для розуміння з боку дорослих. Проте, на думку Д. Б. Ельконіна, підлітковий вік не є кризовим за своєю суттю. Він вважає цей етап розвитку відносно стабільним, а кризові моменти слід розглядати як окремі фази. Ельконін наголошує на важливості розуміння закономірностей психічного розвитку, що дозволяє краще орієнтуватися у цьому періоді та знижувати рівень напруження між підлітками і дорослими. Він підкреслює, що кризові явища не є універсальними, і кожен підліток може переживати їх по-різному, залежно від індивідуальних особливостей.

Підлітковий вік як етап психічного розвитку характеризується виходом дитини на якісно новий рівень соціальної позиції. Цей період пов'язаний із пошуком власного місця в суспільстві, формуванням ідентичності та самосвідомості, а також із посиленням розвитком рефлексивних здібностей. Підлітки прагнуть самоствердитися, що нерідко супроводжується завищеними очікуваннями та не завжди реалістичними

уявленнями про власні можливості. Навіть за умов відносно гармонійного перебігу підліткового віку спостерігається асинхронність, стрибкоподібність та дисгармонійність розвитку. Ці особливості охоплюють усі сфери життєдіяльності: від емоційної та пізнавальної до соціальної та поведінкової. Водночас розвиток може мати як інтеріндивідуальний (відмінності між підлітками), так і інтріндивідуальний характер (наприклад, високий рівень інтелекту при низькому рівні саморегуляції). Така нерівномірність створює додаткові труднощі у формуванні цілісної особистості, що потребує чіткої уваги й підтримки з боку педагогів, психологів і батьків (Петренко, 2012, с. 16).

Відомі дослідники підліткового розвитку, зокрема Е. Еріксон, Л. Стайнберг і Ж. Піаже, звертають увагу на важливу проблему сучасного суспільства — обмеженість соціальних умов і можливостей для повноцінного вирішення ключових завдань, які постають перед підлітками. Хоча сьогодні існують психологічні служби та різноманітні підтримувальні програми, їхня ефективність і доступність залишають бажати кращого. Як наслідок, ті труднощі, які природно виникають у цьому віці й мали б бути тимчасовими, нерідко набувають затяжного характеру. Це ускладнює процес соціалізації, гальмує формування ідентичності й створює додаткові бар'єри на шляху до дорослості.

У підлітковому віці навчальна діяльність залишається важливою, проте її роль поступово зменшується в контексті загального психологічного розвитку. Основним протиріччям цього періоду є бажання підлітка бути визнаним дорослими, але водночас йому важко досягти реального визнання серед них. Згідно з Д.Б. Ельконіним, основною діяльністю в цей час стає спілкування з однолітками. Вже на початку цього періоду підлітки активно досліджують соціальні зв'язки, експериментують з дружбою, переживають конфлікти і примирення, а також змінюють коло спілкування, що допомагає їм знайти своє місце у соціумі. Головною потребою цього віку є прагнення бути значущим у групі, що найкраще реалізується через взаємодію з однолітками.

Для підлітків ключовим фактором розвитку їхніх інтересів та

захоплень є можливість активного і різноманітного спілкування з однолітками. Коли підліток не може знайти своє місце в соціальній групі однокласників і не отримує бажаного визнання серед своїх ровесників, це може призвести до відчуження від шкільного середовища. Таке відчуження може проявлятися як на психологічному рівні через емоційну відстороненість та втрату інтересу до навчання, так і на фізичному, коли підліток починає уникати школи або шукає альтернативні соціальні групи поза її межами.

Мотивація до спілкування з однолітками в підлітковому віці розвивається через кілька ключових етапів. Спочатку з'являється природне прагнення бути серед ровесників і брати участь у спільних заняттях. Надалі виникає бажання знайти своє місце в колективі, здобути певний соціальний статус і визнання. З часом формується потреба в більшій автономії та бажання, щоб оточуючі оцінювали їхню особистість. Під час спілкування з однолітками підлітки вчаться орієнтуватися в різноманітних аспектах людських взаємин, освоюють соціальні норми та правила, що є основою їхнього “Кодексу суспільства”, а також прагнуть досягти глибокого взаєморозуміння.

Інтимно-особистісне спілкування з однолітками є важливим процесом, у якому формується самосвідомість, що є основною новоутворенням психіки підлітка. Порушення комунікації з однолітками часто є основною причиною зниження успішності, тоді як вирішення цієї проблеми в молодшому шкільному віці зазвичай пов'язане з гармонізацією міжособистісних стосунків, підвищенням самооцінки та поліпшенням навчальних результатів. Водночас у підлітковому віці зняття напруги у спілкуванні та ослаблення особистісних проблем може позитивно впливати на успішність і соціальну адаптацію.

Альтернативне бачення щодо провідної діяльності підлітків запропонував Д.І. Фельдштейн. На його думку, ключову роль у психічному становленні особистості підлітка відіграє діяльність, яка має суспільну цінність, схвалюється соціумом і не передбачає матеріальної винагороди. Така активність може проявлятися у різних формах — від навчальної та пізнавальної до трудової, мистецької, спортивної чи громадської. Водночас

головним є не форма цієї діяльності, а те, наскільки підліток відчуває її значущість і свою причетність до суспільно важливих процесів. (Сушик, 2012, стор 198).

Зміст діяльності підлітків має бути корисним для суспільства, оскільки він визначається цілями їхніх взаємин з оточенням. Мотиви суспільно корисної діяльності у підлітків полягають у бажанні бути відповідальними та самостійними. Хоча суспільно корисна діяльність притаманна і молодшим школярам, вона все ще недостатньо розвинута. Ставлення до такої діяльності змінюється на різних етапах підліткового віку. У віці від 9 до 10 років виникає прагнення до самоствердження та визнання себе в світі дорослих.

Для дітей 10-11 років головним є отримати оцінку своїх можливостей від оточуючих. Звідси їх інтерес до діяльності, яка схожа на дорослу, до завдань, що приносять реальну користь і отримують суспільне схвалення. З накопиченням досвіду у суспільно корисній діяльності, у підлітків 12-13 років активізується потреба визнання їхніх прав і залучення до суспільства через виконання важливих ролей. У 14-15 років підлітки прагнуть реалізувати свої можливості та зайняти певну соціальну позицію, яка відповідає їхній потребі в самовизначенні. Формування соціально значущої діяльності має бути цілеспрямованим процесом.

Яскравим прикладом такої діяльності є волонтерство серед молоді. Велика кількість підлітків активно долучається до волонтерської діяльності на підтримку Збройних Сил України, допомагають пораненим, організовують збір гуманітарної допомоги та інформаційну підтримку. Це не тільки сприяє їхньому особистісному розвитку, але й формує відчуття соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

Особливо важливим є те, що участь у суспільно корисній діяльності допомагає підліткам формувати цінності, які стають основою їхнього дорослого життя. Вони вчаться працювати в команді, брати на себе відповідальність за результат та розвивати емоційну стійкість у складних ситуаціях. Волонтерський досвід дозволяє їм побачити реальні потреби суспільства, усвідомити свою роль у його розвитку та готуватися до того, щоб стати активними громадянами в майбутньому.

Цілеспрямована і організована суспільно корисна діяльність створює можливості для розвитку нового рівня мотивації у підлітків. Така структура діяльності допомагає підліткам реалізувати важливу установку на взаємодію з суспільством, сприяючи розвитку різних форм комунікації. Важливим елементом є встановлення більш високого рівня спілкування з дорослими, заснованого на принципах морального співробітництва і взаємоповаги. Це дозволяє підлітку не лише краще орієнтуватися у своєму місці в соціумі, але й створювати зрілі, конструктивні відносини з представниками старшого покоління (Максименко, 2015, стор. 17).

Якщо підлітки не мають можливості активно брати участь у соціально значущій діяльності, їхнім основним способом взаємодії стає інтимно-особистісне або стихійно-групове спілкування. У таких умовах відсутність належної педагогічної організації суспільно корисної діяльності може спричиняти низку негативних наслідків. Це включає формування деструктивних моделей поведінки, пошук самореалізації через ризиковані або асоціальні дії, а також розвиток небажаних групових норм і цінностей. У таких випадках підлітки можуть залишатися без доступу до позитивних моделей для наслідування, що обмежує їхні можливості для конструктивного самовираження в рамках соціально прийнятної діяльності.

Для підлітків особливо важливо, щоб діяльність, до якої вони залучені, мала не лише практичну цінність, але й приносила моральне задоволення, оскільки це сприяє розвитку їхнього емоційного інтелекту. Підтримка з боку дорослих у цьому процесі допомагає підліткам не лише зрозуміти важливість соціальної взаємодії, але й формувати відповідальне ставлення до своїх вчинків і до оточуючого світу. Така діяльність, орієнтована на моральні та соціальні цінності, допомагає підліткам долати внутрішні суперечності та формує основу для їхнього гармонійного розвитку.

Залучення підлітків до суспільно корисної діяльності сприяє розвитку у них не лише соціальної відповідальності, а й критичного мислення. Це формує вміння аналізувати ситуації, приймати обґрунтовані рішення та проявляти ініціативу у вирішенні актуальних проблем, що важливо для їх подальшого особистісного та професійного зростання.

1.2 Роль музики у формуванні особистості підлітка

Музика, безумовно, відіграє фундаментальну роль в емоційному та особистісному розвитку людини, виступаючи потужним інструментом психологічного впливу та самовираження. Цей унікальний феномен активно досліджується як в області психології, де вивчається її вплив на психічні процеси та стани, так і в музикознавстві, де аналізуються її структурні та художні особливості. Музика має глибокий вплив на емоційний стан людини, здатна суттєво змінювати настрій, викликати широкий спектр емоційних переживань і значно впливати на загальне психічне благополуччя особистості (Ляо Бінь, 2018, стор. 82).

Музика відіграє важливу роль в емоційному розвитку, здатна глибоко впливати на емоції та допомагає формувати емоційний інтелект і психологічну стійкість особистості. Її структура, гармонія та ритм можуть викликати різноманітні емоційні реакції — від радості до смутку, від хвилювання до спокою, сприяючи розвитку чутливості до емоцій і здатності до емпатії. Цей багатий емоційний досвід особливо корисний для дітей та підлітків, оскільки він допомагає їм виразити свої почуття, краще розуміти власні емоції та навчитися їх контролювати, що є важливим для здорової емоційної зрілості та соціальної адаптації.

Музика також має здатність створювати особливий зв'язок між людиною та навколишнім світом, допомагаючи формувати глибше розуміння власних емоцій та стимулюючи процес самоосмислення. Вона дозволяє підліткам переживати емоції, які важко виразити словами, тим самим полегшуючи процес самовираження і взаєморозуміння. Крім того, музику можна використовувати як інструмент для соціалізації, адже спільне слухання музичних творів або участь у музичних активностях, таких як концерти чи гурти, сприяє формуванню здорових соціальних зв'язків і розвитку командної роботи.

Крім того, музика виступає потужним каталізатором у розвитку

творчого мислення та уяви, стимулюючи різні аспекти креативності та сприяючи формуванню нейронних зв'язків, що відповідають за обробку складної інформації та прийняття нестандартних рішень.

Активне залучення до музичної діяльності, будь то гра на музичних інструментах, вокальне виконання чи створення власних мелодій, вимагає від людини не просто технічних навичок, але й постійного творчого пошуку та експериментування, що розвиває когнітивну гнучкість та адаптивність мислення. Розвиваючи музичні здібності, людина одночасно розширює свій творчий потенціал, вдосконалює здатність мислити нестандартно та знаходити оригінальні рішення в різних життєвих ситуаціях, що виходить далеко за межі суто музичної діяльності та має позитивний вплив на всі сфери життя, включаючи професійну реалізацію та особистісний розвиток (Ляо Бінь, 2018, стор. 82).

Музика відіграє ключову роль у розвитку особистості, зокрема через участь у різноманітних формах соціальної взаємодії. Колективне виконання музичних творів, участь у хорах чи оркестрових ансамблях, а також спільне заняття музикою з друзями допомагають підліткам удосконалювати свої комунікаційні навички, розвивати вміння ефективно взаємодіяти та працювати в команді. Ці навички, набуті під час музичної діяльності, є надзвичайно важливими для подальшого успіху в особистому житті та кар'єрі, оскільки дозволяють будувати здорові й продуктивні відносини з іншими людьми та досягати важливих цілей.

Музика також має значення для процесу самовираження підлітків. Вона відкриває їм можливість висловлювати внутрішні переживання, які часто важко передати словами. Створення власних композицій чи вибір музики, що відповідає настрою, допомагає підліткам краще зрозуміти свої почуття, а також знаходити емоційний баланс, що є важливим для формування здорового самосприйняття. (Ляо Бінь, 2018, стор. 82).

Дослідження також показали, що музика може мати позитивний вплив на психічне здоров'я. Так, зокрема, дослідження Бріджета О'Коннелла, Даніеля Левітіна та Франца Вільгельма Нецла підтверджують, що музика

може допомагати зняти стрес, поліпшити настрій і навіть використовуватися в якості частини психотерапії. Музична терапія широко застосовується для допомоги підліткам з різними психологічними та емоційними проблемами (Сушик, 2012, стор. 152). Таким чином, музика відіграє значну роль в емоційному та особистісному розвитку підлітків. Вона сприяє вираженню і модуляції емоцій, розвитку творчого мислення і соціальних навичок, а також допомагає в самовираженні і саморозумінні. Важливо розуміти, що музика має індивідуальний вплив на кожну людину, і кожен може знаходити в ній щось цінне для свого особистісного та емоційного зростання (Ляо Бінь, 2019).

Крім того, музика може впливати на формування цінностей і переконань особистості. Тексти пісень і музичні повідомлення можуть надихати, викликати рефлексію і навіть змінювати світогляд. Люди можуть знаходити в піснях і музиці відображення своїх переконань, а також знаходити нові ідеї і розуміння світу.

Музика також може впливати на мотивацію та цілі людини. Багато спортсменів, наприклад, використовують музику як мотиваційний інструмент, щоб підняти настрій і підвищити витривалість під час тренувань. Музика може стати джерелом натхнення для досягнення поставлених цілей і допомогти в підтримці впевненості в собі (Ляо Бінь, 2019).

Культурний контекст також має велике значення для сприйняття музики підлітками та її впливу на їхнє формування як особистості. Музичні традиції різних народів є важливим елементом збереження культурної спадщини, що дає підліткам можливість краще розуміти свою етнічну приналежність та ідентичність. Це сприяє не лише розвитку відчуття національної гордості, а й відкритості до інших культур, що сприяє формуванню толерантності та міжкультурного діалогу.

Музика також надає підліткам можливість віднайти своє місце в суспільстві через участь у різноманітних музичних колективах і заходах. Вона допомагає розвивати почуття належності до певної спільноти, що є важливим для емоційної стабільності та впевненості в собі.

Отже, музика стає потужним інструментом для вираження емоцій, переживань і цінностей, що допомагає підліткам краще орієнтуватися у світі,

який постійно змінюється. Вона дозволяє їм не тільки формувати власні переконання, а й знаходити гармонію між внутрішнім світом та зовнішніми впливами. (Ляо Бінь, 2018, стор. 85)

1.3 Психологічні особливості музичних вподобань підлітків

У процесі формування музичної культури в особистості гармонійно розвиваються такі важливі якості, як здатність до абстрактного мислення, творче бачення, музичний смак і естетичні потреби. Окрім цього, відбувається збагачення світогляду та вдосконалення системи цінностей (Ляо Бінь, 2018). До основних психологічних чинників, що сприяють становленню музичної культури, належать розвиток музично-естетичної свідомості, засвоєння музичної грамотності, а також активна участь у музичній діяльності.

Музика виконує багато функцій у житті людини: вона задовольняє естетичні запити, може надихати на рухову активність, впливати на емоційний стан, підтримувати зосередженість і надавати енергії, сприяти емоційному розвантаженню та навіть формуванню відчуття приналежності до певної соціальної групи. Незважаючи на розмаїття її застосування, дослідники тривалий час намагаються знайти комплексний підхід до опису музичних уподобань людини з урахуванням її психологічних потреб. Вчені, зокрема Рентфроу, Гослінг, Норт і Харгрівз, встановили, що існує зв'язок між музичними смаками та психологічними рисами особистості. Це підтверджує гіпотезу про глибоке психологічне підґрунтя музичних уподобань (Ляо Бінь, 2018, 2019).

Процес самовизначення в старшому шкільному віці включає в себе формування чітких, свідомо вибудованих уявлень про свої права та обов'язки стосовно суспільства і інших людей, а також розуміння моральних принципів та відповідальності. У цьому віці учні починають аналізувати свій життєвий досвід, оцінювати навколишні події та явища, що допомагає їм робити осмислені вибори. Як зазначає Я. Г. Невідома, серед основних характеристик цього періоду варто відзначити глибоку рефлексію, розвинуте усвідомлення власної індивідуальності та активне формування життєвих планів. Підлітки поступово вступають у різні сфери діяльності, що допомагає формувати їхній світогляд і готувати до самостійного життя. У цьому контексті роль музики,

як важливого інструменту для розвитку самосвідомості та емоційного інтелекту, є незамінною.

Підлітковий вік є критичним етапом для розвитку пізнавальних функцій, оскільки в цей час багато ключових інтелектуальних здібностей досягають свого піку. Для ефективного навчання в цей період важливою умовою є наявність певного рівня загального інтелектуального розвитку, що включає здатність до сприймання, пам'яті, концентрації, а також формування логічних операцій, які закладають основу для подальшого когнітивного зростання.

Саме в підлітковому віці спостерігається активний розвиток мовних здібностей, що відкриває нові можливості для вдосконалення комунікації та засвоєння нової інформації. Одночасно з цим активно формується здатність до абстрактного та логічного мислення, що є основою для виконання більш складних інтелектуальних завдань. Підлітки вже здатні до аналізу і синтезу різних явищ, а також до самостійного теоретичного осмислення проблем, що значно розширює їхнє розуміння навколишнього світу та здатність до глибшого самоусвідомлення.

У цьому віці молоді люди починають цікавитися питаннями того, як саме влаштований світ, що стимулює їх до поглибленого вивчення наукових дисциплін, філософських ідей та інших сфер знання (Ляо Бінь, 2020)

Важливо розглядати музичне сприйняття не тільки через призму індивідуальних особливостей слухачів, а й в контексті різноманітних жанрів і продуктів сучасної музичної культури. В. Медушевський виділяє два основних напрямки музики: «музику високої традиції» та «масову музику» (Ляо Бінь, 2018). При такому підході до класифікації музики варто зазначити, що поняття «легкої» і «серйозної» музики значно змінилося з часом. Наприклад, у середині XIX століття «легкою» вважали вокальну чи інструментальну музику, яка вирізнялася численними віртуозними ефектами, але не відзначалася глибиною змісту. Тоді ж до «легкої» музики зараховували італійську оперу, а вже на початку XX століття «легким» жанром ставала оперета. Проте з часом ці твори набули статусу «серйозної» музики, що надає їм нове значення і контекст у сучасному розумінні (Сбітнєва, 2016).

Науковці вважають, що так звана «серйозна» музика має здатність глибоко впливати на внутрішній світ людини, виконуючи очищувальну (катарсичну) роль. В. Медушевський наголошує: перебування у просторі великого музичного твору нерідко приводить слухача до внутрішнього перетворення — повсякденні турботи відходять на задній план, а на перше місце виходить глибинне переживання сенсу буття, яке важко передати словами (Ляо Бінь, 2018, с. 156–163).

Таке мистецтво здатне підносити людину, допомагаючи їй відкривати власні кращі сторони, потенціал і переосмислювати важливі життєві аспекти. Цей позитивний вплив накопичується з часом, що робить регулярне слухання високоякісної музики важливим чинником формування особистості. Натомість, як зазначають дослідники, часте прослуховування примітивної або низькоякісної музики може сприяти активації несвідомих імпульсів і базових інстинктів, що, своєю чергою, негативно впливає на емоційно-духовний розвиток (Гаврілова, 2014).

Питання соціокультурного сприйняття ставиться для того, щоб оцінити, яку музику вважає більш переважною більшість слухачів. Проблема впливу «серйозної» та «легкої» музики є важливою в контексті дослідження музичної культури людини. «Серйозна» музика сприяє всебічному розвитку особистості, тоді як «легка» музика зазвичай використовується для відпочинку та розваг. Для всебічного розвитку музичної культури важливо збалансовано підходити до прослуховування «серйозної» і «легкої» музики, зокрема надаючи перевагу високоякісним музичним творам.

Підлітковий вік, хоча і є коротким, є одним з найважливіших періодів у житті, адже він значною мірою визначає майбутнє індивідуума, його особистість, світогляд і життєві орієнтири. Перехід до цього етапу супроводжується глибокими змінами в умовах життя, що безпосередньо впливають на розвиток особистості. Ці зміни охоплюють не лише фізіологічні трансформації організму, але й зміну відносин із дорослими та однолітками, які набувають нових форм і змісту. Крім того, підлітковий вік визначає розвиток пізнавальних процесів, зокрема пам'яті, уваги та мислення, а також загального інтелекту, що є основою для подальшого навчання і

самореалізації.

Підлітковий вік є періодом особливої чутливості до різноманітних етнічних, культурних та соціальних впливів. Саме в цей час відбуваються значні зміни на фізичному і соціальному рівнях, що визначають подальший розвиток особистості. Всі ці фактори створюють основу для формування світогляду, цінностей та емоційних переживань підлітка. Музика, в свою чергу, виступає потужним фактором, що здатний впливати на ці процеси, розширюючи горизонти пізнання і збагачуючи емоційний досвід через відображення різноманітних настроїв і переживань.

Музичне мистецтво відіграє важливу роль у формуванні ціннісного ставлення людини до навколишнього світу. Через музику підлітки можуть усвідомлювати красу, гармонію, багатство культурної спадщини та глибше замислюватися над сенсами, які не завжди очевидні у повсякденному житті. Вона виступає потужним засобом естетичного і морального виховання, допомагаючи молодій людині будувати власну систему цінностей.

Окрім цього, музика стимулює внутрішні почуття та психічні стани, які часто є основою для формування емоційного інтелекту. Її здатність викликати сильні душевні переживання дозволяє слухачеві не лише пережити певні емоції, а й осмислити їх, що є особливо важливо в підлітковому віці — періоді активного самопізнання та становлення особистості.

Однією з важливих функцій музичного мистецтва є його вплив на саморегуляцію. Музика може заспокоїти, надихнути, дати відчуття безпеки або, навпаки, вивільнити пригнічені емоції. Завдяки цьому вона стає ефективним інструментом для відновлення внутрішнього балансу, подолання тривожності або зниження стресу, що є актуальним для багатьох підлітків у сучасному ритмі життя.

Дослідження, проведені відомими психологами та музикознавцями, підкреслюють важливість музики в цей період. Вони наголошують на тому, що музика є потужним засобом впливу на емоційний та когнітивний розвиток підлітків. Вона є не лише засобом для самовираження, але й ефективним інструментом для розвитку самосвідомості, критичного мислення та емоційної грамотності.

Вчені, такі як В. Медушевський, Л. Мазель, В. Конен, А. Костюк, А. Рудницька, А. Сохор та С. Раппопорт, вивчають музику як фактор, що має прямий вплив на психічний розвиток, емоційну стабільність та соціальну адаптацію. Вони зазначають, що музика може бути ефективним інструментом для розвитку самосвідомості, соціальних зв'язків та емоційного інтелекту.

Музичне виховання, знайомлячи учнів з різними емоціями через музику, дає їм змогу не лише переживати ті почуття, що відповідають їх природним темпераментам, але й відчувати емоції, які вони рідко відчують у звичайному житті. Це значно розширює їхній емоційний спектр і сприяє кращому розумінню навколишнього світу. Під час формування особистості така здатність до емоційної чутливості та самовираження є важливою частиною розвитку соціальних взаємодій та співпереживання.

Різноманіття музичних жанрів та стилів надає учням можливість зануритися в широкий спектр людських емоцій, від суму до радості, від спокою до енергії, що значно збагачує їхній емоційний досвід і допомагає краще зрозуміти як себе, так і оточуючих. Сучасна молодь активно слухає музику масової культури, зокрема рок, реп і поп, і ця музика для багатьох є не лише розвагою, а й способом вираження власної індивідуальності та знаходження свого місця в світі в період становлення особистості. Візуальні ефекти, які супроводжують перегляд музичних відео, разом з динамічною музикою допомагають підліткам «втекти» від повсякденної реальності, потрапити в інший світ, що може бути як емоційним виходом, так і способом уникнути труднощів, пов'язаних із дорослішанням.

Проте, експерти зазначають, що надмірне захоплення такою музикою не завжди приносить користь емоційному розвитку підлітків. Наприклад, агресивні ритми та провокаційні тексти можуть стимулювати надмірне емоційне напруження, що порушує концентрацію уваги і навіть сприяє розвитку деструктивних поведінкових проявів. Музика рок-формату, наприклад, може викликати посилення агресивних емоцій і сприяти спрощеному сприйняттю емоцій, що в свою чергу негативно позначається на психічному здоров'ї. Це підтверджують наукові дослідження, в яких доведено, що рок-музика здатна впливати на різні психічні функції, зокрема

порушувати короткочасну пам'ять та концентрацію уваги.

Зниження якості комунікації, поява відчуття роздратованості та смутку, зменшення ефективності письмового висловлювання, а також відчуття тяжкості можуть супроводжуватися змінами в електроенцефалографічних показниках мозку. При вивченні мозкової діяльності в контексті музикотерапії варто зазначити, що її вплив визначається не лише емоційним фактором, а й біорезонансною синхронізацією музичних звуків з вібраціями певних органів та систем організму. Сучасні дослідження в галузі психології мистецтва накопичили значну кількість даних, що дозволяє детальніше розглянути процес розвитку емоційної сфери через призму музичного сприйняття.

Сучасні дослідження в галузі нейробіології та психоакустики (Давидов, 2021) показують, що різні музичні жанри мають специфічний вплив на активність різних відділів мозку. Це дозволяє зробити висновок, що музика може стимулювати певні когнітивні функції, як-от пам'ять, увагу, здатність до навчання, а також впливати на процеси, що відбуваються в емоційній сфері. Вплив музики на мозок варіюється в залежності від її структури, темпу, гармонії та інших характеристик, що дозволяє використовувати її як інструмент для корекції емоційного фону та розвитку когнітивних здібностей.

Дослідження, проведені в області психоакустики, також підтверджують, що різні музичні жанри здатні викликати різні емоційні реакції у людей, впливаючи на їхній психологічний стан. Наприклад, слухання класичної музики може сприяти зниженню рівня тривожності та депресії, а енергійні жанри, як рок або електронна музика, можуть підвищити мотивацію і поліпшити настрій. Також виявлено, що музика здатна активувати центри мозку, що відповідають за емоції, сприйняття і когнітивні процеси, а її регулярне використання може бути корисним для покращення загального психоемоційного стану та підтримки психологічної рівноваги. Різноманітність жанрів дозволяє застосовувати музику в терапевтичних цілях, використовуючи її як інструмент для корекції емоційних та поведінкових порушень.

Експериментальні дослідження (Коваленко, 2020) свідчать про те, що тривале прослуховування агресивної музики може мати вплив на мозкову активність підлітків. Такі музичні композиції здатні змінювати звичні патерни роботи мозку, що, в свою чергу, негативно позначається на когнітивних функціях, зокрема — на здатності до концентрації уваги. Це може ускладнювати навчальний процес, знижувати ефективність засвоєння нової інформації та заважати виконанню повсякденних завдань.

Крім того, агресивна музика впливає на емоційний стан, зменшуючи рівень емоційної стабільності. У підлітків, які систематично слухають музику з надмірно агресивним чи негативним змістом, можуть частіше проявлятися ознаки дратівливості, внутрішнього напруження або емоційного відчуження. Це, своєю чергою, ускладнює соціальну адаптацію та спілкування з однолітками, родиною та вчителями.

Однак, музика може мати й протилежний — позитивний — вплив. Правильно підібрані музичні твори, які відповідають емоційним потребам і віковим особливостям підлітків, здатні сприяти розвитку емоційного інтелекту (Кулеба, 2012). Через музику молоді люди вчаться розпізнавати та осмислювати власні емоції, розуміти почуття інших, що є основою для формування емпатії та покращення міжособистісного спілкування.

Більше того, музика стимулює творче мислення та сприяє розвитку креативності. Під час слухання або створення музики активізуються ті ділянки мозку, які відповідають за уяву, асоціативне мислення та інноваційні підходи до вирішення завдань. Це важливо не лише для особистісного розвитку, а й для майбутнього професійного становлення підлітків у різних сферах життя.

Висновки до першого розділу

В результаті аналізу понять «особистість» і «музичні уподобання», а також психологічних характеристик підліткового віку можна зробити кілька важливих висновків. Під особистістю розуміють складну систему психічних властивостей, що відзначаються єдністю і цілісністю. Це єдина форма існування психіки, здатна до саморозвитку, самовизначення, саморегуляції та цілеспрямованої діяльності. Однак, на відміну від сталого утворення, особистість постійно змінюється й розвивається під впливом соціального оточення та культурних факторів.

Формування особистості є складним і багатограним процесом, який залежить від різноманітних чинників. Одним із них є генетичні особливості, що закладають основи фізіологічних і психічних характеристик людини. Спадковість може впливати на темперамент, рівень емоційної чутливості та реактивність, що в подальшому формує індивідуальні способи реагування на різні ситуації.

Окрім цього, важливим фактором є соціальне середовище, в якому індивід розвивається. Сім'я, школа, друзі, колеги та інші соціальні групи створюють певну модель взаємодії та норм поведінки. Вони впливають на те, як людина будує стосунки з іншими, реагує на соціальні стимули та розвиває свої комунікативні навички.

Культурний контекст також є невід'ємною частиною формування особистості. Традиції, цінності, соціальні норми та культурні практики того чи іншого суспільства визначають не лише зовнішні параметри поведінки, але й внутрішні орієнтири, які людина засвоює в процесі соціалізації. Культура передає від покоління до покоління основи моральних та етичних принципів, які стають частиною ідентичності кожної особистості.

Ще одним важливим чинником є індивідуальний життєвий досвід, який формується протягом усього життя людини. Кожен пережитий момент, кожна ситуація, з якою стикається особистість, вносить свою частку у її розвиток. Це можуть бути як позитивні, так і негативні переживання, які допомагають формувати стійкість, адаптивність і здатність до саморегуляції.

Попри те, що підлітковий вік триває порівняно короткий час, саме цей період є критично важливим для подальшого розвитку особистості. Підлітки перебувають у процесі активного пошуку себе, своєї ідентичності та життєвих орієнтирів. Це час суттєвих змін у фізіології, психології та соціальному статусі, коли закладаються основи, на яких згодом розвиватиметься їхня зріла особистість.

Особлива увага дослідників приділяється психологічним змінам, які відбуваються в цей період. Відкриття «я», формування світогляду, розвиток самосвідомості, здатність до рефлексії і самостійного визначення — все це є важливими новоутвореннями підліткового віку. Підлітки виявляють підвищену чутливість до соціальних впливів, активно шукають власну ідентичність і прагнуть до самовираження, що часто проявляється через участь у культурних процесах.

Що стосується музичних уподобань, то вони розглядаються як вибір музики, яка відповідає внутрішнім потребам та емоційним очікуванням людини. Під музичним смаком зазвичай мають на увазі естетичні переваги слухача, що також можуть слугувати інструментом вивчення особистості. Музичні уподобання відображають внутрішній світ людини, її емоційний стан, цінності, прагнення та соціальні орієнтації.

Сучасна наука вважає, що музичні смаки є відображенням особистісних психологічних рис. На них впливають не лише індивідуальні потреби, минулий досвід і соціальні умови, але й специфічні ситуаційні фактори. Вибір музичних творів часто не є випадковим, а відображає глибокі психологічні механізми, зокрема самоідентифікацію та емоційну саморегуляцію.

Людина інтуїтивно обирає музичний контекст, який резонує з її емоційним станом, допомагає посилити або згладити певні почуття та підкреслює індивідуальні риси. Для підлітків музика стає особливо важливою, оскільки в цей період формується більшість їхніх смаків під впливом як особистих переживань, так і соціокультурних факторів.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ МУЗИЧНИХ ВПОДОБАНЬ ПІДЛІТКІВ

2.1 Організація дослідження та обґрунтування вибору діагностичних методик.

Вибірку дослідження склали 36 підлітків (учні Ліцею №304 м. Києва) віком 14-15 років.. Метою емпіричного дослідження було визначення взаємозв'язку між музичними уподобаннями та особистісними властивостями підлітків.

Етапи психодіагностичного дослідження включають в себе:

1. Етап підготовки;
2. Проведення дослідження;
3. Етап аналізу та узагальнення отриманого результату;
4. Формування висновків.

На першому етапі дослідження ми здійснили збір даних серед підлітків.

В результаті першого етапу ми отримали:

1. Матеріал для дослідження;
2. Підібраний діагностичний інструментарій.

Наявність теоретичного матеріалу та методологічного забезпечення дозволяє нам перейти до наступного етапу емпіричного дослідження.

Для підтвердження або спростування нашої гіпотези і вирішення завдань передбачених на цьому етапі ми використовували такі методи дослідження:

1. Анкета «Дослідження музичних уподобань»
2. Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості ТІРІ
3. Тест життєвих орієнтацій Ч. Шейєрата М. Карвера LOT

Анкета «Дослідження музичних уподобань» була розроблена для

визначення особливостей музичних вподобань респондентів. Цей інструмент спрямований на оцінку ставлення особистості до різних жанрів музики, дозволяючи отримати цінну інформацію про музичні вподобання, які можуть бути відображенням психологічних характеристик респондента. Анкета включає завдання, в яких респондентам пропонується оцінити різні жанри музики за семибальною шкалою. Кожен бал на шкалі має відповідну вербальну оцінку, що дає змогу конкретизувати ставлення до певного жанру: «дуже не подобається», «не подобається», «скоріше не подобається», «нейтрально», «швидше подобається», «подобається», «дуже подобається».

Для формування списку жанрів ми використали класифікацію, запропоновану дослідниками П. Ренфру та С. Гослінгом, яка охоплює широкий спектр музичних напрямків, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до аналізу музичних уподобань. Такий підхід сприяє глибшому розумінню музичних смаків респондентів та їхнього зв'язку з іншими особистісними характеристиками.

Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості (TIPI) є зручним і простим інструментом для оцінки ступеня вираженості основних особистісних рис. Ця методика була використана нами в рамках дослідження з метою визначення індивідуальних відмінностей респондентів. Опитувальник складається з 10 тверджень, кожне з яких відповідає певному аспекту особистісних рис, таких як екстраверсія, емоційна стабільність, відкритість до нового досвіду, доброзичливість і сумлінність.

Респонденти, відповідаючи на кожне твердження, оцінюють, наскільки ці характеристики відповідають їхньому власному сприйняттю себе. Для цього використовується семибальна шкала, яка дає змогу надати точнішу оцінку вираженості кожної риси. Значення на шкалі варіюються від 1 до 7 і мають наступні градації: «абсолютно не згоден», «не згоден», «швидше за все не згоден», «важко сказати», «швидше згоден», «згоден» і «абсолютно згоден».

Тест життєвих орієнтацій (LOT), розроблений Ч. Шейєром і М. Карвером, є ефективним інструментом для оцінки ступеня оптимізму

респондентів. В контексті нашого дослідження дана методика була застосована з конкретною метою - визначити індивідуальні показники оптимістичних очікувань респондентів та дослідити їхнє загальне ставлення до життєвих подій та перспектив. Цей діагностичний інструмент дозволяє отримати глибинне розуміння того, наскільки позитивно чи негативно особистість схильна оцінювати своє життя та майбутні події.

Опитувальник містить 10 ретельно підібраних питань, які спрямовані на дослідження особистісних характеристик респондентів у контексті їхнього сприйняття різноманітних життєвих подій та ситуацій.

Запропоновані питання мають на меті виявити індивідуальні особливості того, як учасники дослідження схильні інтерпретувати життєві події - чи сприймають вони їх переважно у позитивному чи негативному світлі. Крім того, питання опитувальника дозволяють визначити специфіку особистісних установок респондентів та характер їхніх очікувань щодо майбутнього, що дає можливість отримати більш повну картину індивідуального сприйняття життєвого досвіду.

Система оцінювання в методиці представлена п'ятьма варіантами відповідей, що дає можливість більш точно та диференційовано оцінити особистісні характеристики респондентів. Учасникам дослідження було запропоновано обрати один із наступних варіантів відповіді, розташованих за градацією від повного схвалення до повного заперечення: «так», «скоріше так», «ані так, ані ні», «скоріше ні», «ні». Така розширена шкала відповідей забезпечила більш детальне та нюансоване вимірювання досліджуваних особистісних особливостей.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

З метою дослідження музичних уподобань серед підлітків, ми створили анкету «Дослідження музичних уподобань» (Додаток А), дане анкетування проводилося за допомогою Google-форм, результати за кожним питанням представлені нижче (рис.2.1):

Рис.2.1 Розподіл даних за першим питанням

На основі отриманого результату ми можемо стверджувати, що 75% опитуваних за наявності вільного часу надають перевагу прослуховуванню музики, 17% лише інколи обирають музику як дозвілля, 8% відмовляються від прослуховування музики у вільний час.

Рис.2.2. Розподіл даних за другим питанням

На основі отриманого результату ми можемо стверджувати, що 70% опитуваних приділяють декілька годин на день на прослуховування музики, 21% слухають музику кожного дня, але не виділяють багато часу на неї, 9% слухають музику лише за умови наявності цікавого варіанту (рис.2.2).

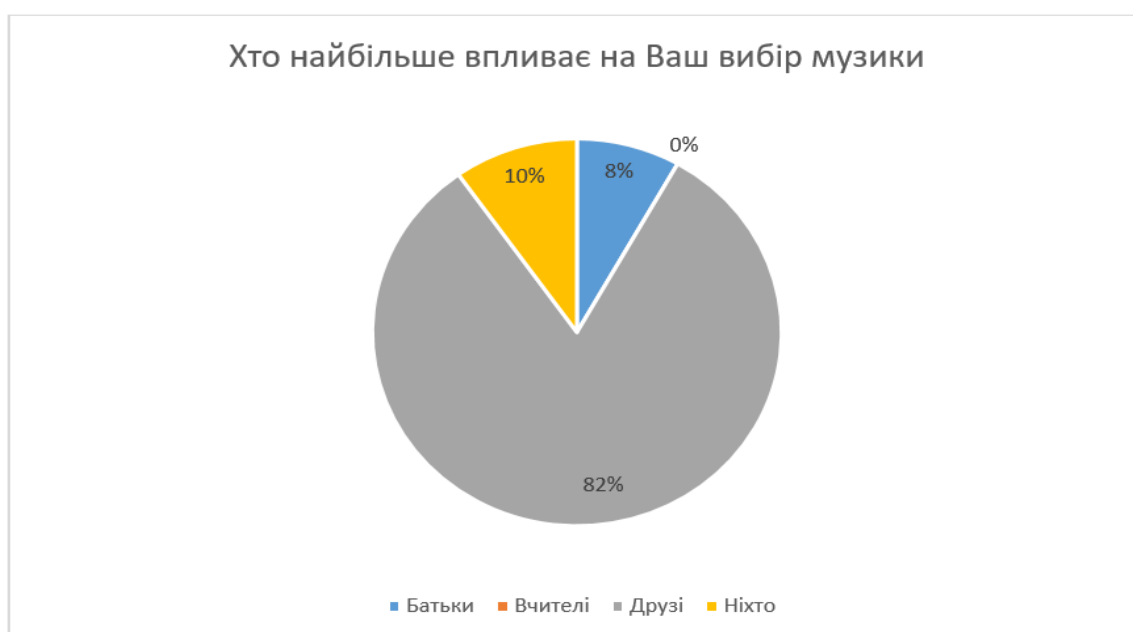

Рис.2.3 Розподіл даних за третім питанням

На основі отриманих результатів можна стверджувати, що друзі чинять вплив на 82% опитуваних, ніхто не впливає на вибір музики у 10%, батьки чинять вплив на 8%, а вчителі взагалі не впливають на вибір музики підлітків (рис.2.3).

Рис.2.4. Розподіл даних за четвертим питанням

На основі отриманих результатів можна стверджувати, що купують музичні носії 9% опитуваних, музичні носії наявні вдома у 12% опитуваних, користуються інтернетом для прослуховування музики 37% опитуваних, обмінюються з друзями музичними носіями 42% опитуваних (рис.2.4).

Рис.2.5 Розподіл даних за п'ятим питанням

На основі отриманих результатів ми можемо стверджувати, що 73% щонеділі і частіше звертаються у пошуку музики до інтернету, 23% кілька разів на 2-3 місяці, 4% звертаються у раз в півріччя (рис.2.5).

Наступним нашим кроком стало дослідження вподобань музичних жанрів у якому ми виявили певну неоднозначність та цікаві особливості у результатах дослідження. З одного боку, підлітки виявили доволі неочікувану та помітну прихильність до класичної музики, що стало досить несподіваним відкриттям для дослідження. З іншого боку, їхнє ставлення до таких музичних напрямків як хеві-метал та кантрі характеризується досить передбачуваною вибірковістю та обережністю, що загалом відповідає типовим тенденціям у цій віковій категорії. Така різноманітність музичних преференцій підкреслює складність та багатогранність смаків сучасної молоді.

Через складнощі у виявленні кореляційних зв'язків за типами жанрів, які були зазначенні в нашій анкеті, було прийнято рішення використати жанрову класифікацію П. Ренфрута та С. Гослінга, до якої входять:

1. Рефлексивна музика, а саме: класична, джаз, блюз та фольклорна музика.

2. Інтенсивна музика, а саме: рок, метал та альтернативна музика.
3. Конвенційна музика, а саме: поп, кантрі, релігійна.
4. Ритмічна музика, а саме: реп, хіп-хоп, фанк, танцювальна, електронна.

Таблиця 2.1

Вподобання за жанрами

Жанр музики	Середня оцінка жанру
Рефлексивний	5,8
Інтенсивний	2,4
Конвенційний	7,2
Ритмічний	6,9

Виходячи з отриманих результатів ми можемо говорити про те, що те, що підлітки надають перевагу прослуховуванню конвенційної музики, наступним за популярністю стала ритмічна музика та рефлексивна, серед опитуваних інтенсивна музика не отримала високу оцінку, тож можна припустити, що більшість підлітків не надають перевагу їй.

Наступною методикою, яку ми використали у нашому дослідженні стала «Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості ТІРІ». Аналізуючи результати методики, варто відзначити, що найвищі показники були зафіксовані саме за шкалою відкритості. Такий результат можна вважати цілком закономірним та очікуваним, враховуючи специфіку вибірки, яка складалася переважно з підлітків, активно залучених до навчального процесу. Саме в цьому віковому періоді особистість демонструє підвищену гнучкість до змін та прискорену адаптивність до нових умов. Характерною рисою підліткового віку є також яскраво виражена схильність до прояву ініціативи у пошуку та здобутті нового життєвого досвіду, що

безпосередньо корелює з високими.

За шкалами, які наявні у методиці ми отримали такі результати (таблиця 2.1):

Таблиця 2.2

Розподіл даних за особистісними рисами

Шкала	Коефіцієнт
Екстраверсія/інтроверсія	0,83
Доброзичливість	0,54
Сумлінність	0,76
Нейротизм	0,58
Відкритість досвіду	0,87

Результати дослідження показали, що найвищі показники були отримані за шкалою екстраверсії/інтроверсії, відкритості досвіду та сумлінності. Що вказують на те, що більшість респондентів є екстравертами, є відповідальним і дисциплінованими особистостями та виявляють ознаки гнучкості і допитливості.

Наступною методикою, яку ми використали була «Методика LOT», за нею ми отримали такі результати (рис.2.6):

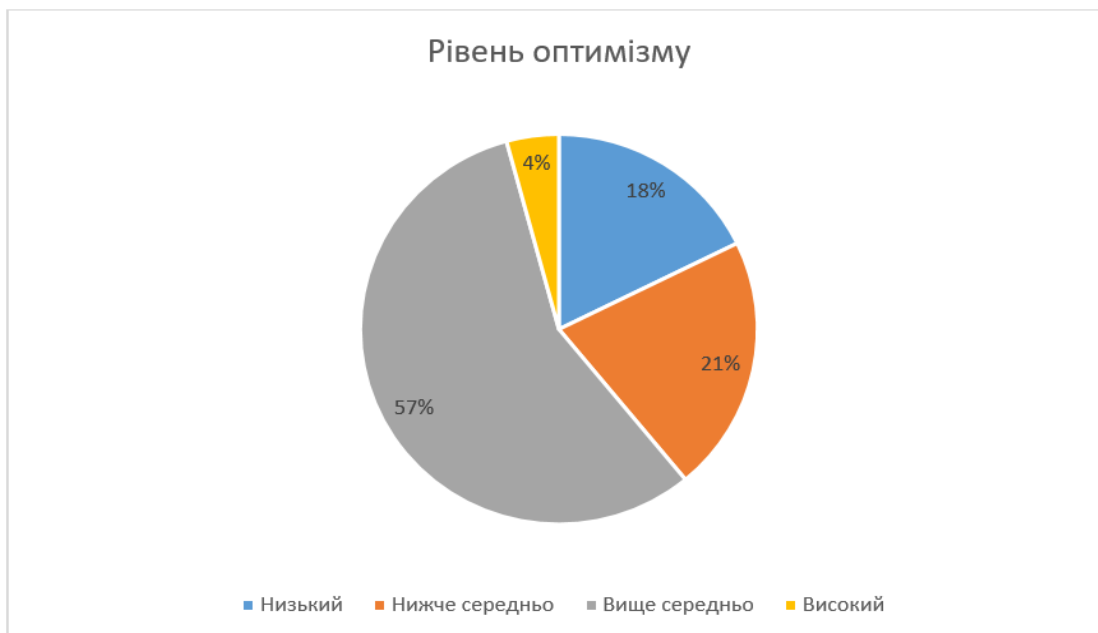

Рис.2.6. Розподіл даних за рівнем оптимізму

Отже, низький оптимізм демонструють 18% опитуваних, оптимізм нижче середнього 4%, вище середнього 57% та 21% має високий рівень оптимізму.

Такі результати говорять нам про те, що не зважаючи на складну ситуацію, яка пов'язана з воєнним конфліктом, більшість респондентів мають оптимістичний настрій та дивляться на світ з позитивної сторони та, вважають, що вихід є будь, якій ситуації. Проте залишається меншість підлітків, які мають негативне сприйняття світу, адже війна завдала серйозної шкоди психологічному благополуччю українців в цілому.

Ми можемо припустити, що оптимізм має доволі високий рівень серед підлітків, оскільки війна триває уже не один рік і вони змогли адаптуватися за цей період, адже їх психіка знаходиться на етапі формування, тож їм простіше знаходити нові варіанти подолання стресу. Також ми не можемо виключати роль родини в цьому, саме вона може надавати необхідну емоційну підтримку та колективні переживання та страхи надають відчуття єдності та розуміння. Соціальні мережі, які є невід'ємною частиною життя можуть позитивно впливати на психологічний стан, оскільки ми можемо бачити багато історії, які пропагують стійкість, незламність та віру в перемогу. Такий контент допомагає бачити наскільки сильною є нація, що

стимулює почуття впевненості.

Зібранні данні надають змогу віднайти зв'язок особистісних властивостей з музичними вподобаннями підлітків. Задля цього нами було використано MS Excel та формул PEARSON та CORREL.

Оскільки кількість досліджуваних у нас 36, то критичним значенням коефіцієнту кореляції є 0,33 ($p \leq 0,05$).

Таблиця 2.3

Взаємозв'язок між рефлексивною музикою та особистісними рисами.

Рефлексивна музика	
Особистісна риса	Коефіцієнт кореляції
Екстраверсія	0,253
Доброзичливість	-0,067
Сумлінність	-0,005
Нейротизм	0,023
Відкритість досвіду	0,146

Під час кореляційного аналізу ми становили, що екстраверсія має слабкий позитивний зв'язок з рефлексивною музикою, це свідчить що екстраверти можуть надавати перевагу рефлексивній музиці, але зв'язок слабкий, що може свідчити про те, що результати є випадковими. Взаємозв'язок між доброзичливістю, сумлінністю, нейротизмом із рефлексивною музикою не було встановлено, отже ці особистісні риси не впливають на вибір рефлексивної музики. Між відкритістю до нового доступу і рефлексивною музикою було встановлено слабкий позитивний зв'язок, що може вказувати на те, що вона впливає на обрання саме цієї музики, однак зв'язок не є статистично значущим, тож ми не можемо говорити про

достовірність цього результату.

Жоден з наявних кореляційних зв'язків не перевищив критичне значення $\pm 0,33$, тож всі зв'язки є статистично не значущими. Враховуючи отримані результати ми можемо говорити лише про наявні тенденції, а саме: підлітки, які відкриті до нового досвіду, готові більш високо оцінювати комплексну музику, навіть якщо деякі жанри їм поки що повністю не зрозумілі. Така відкритість може виявлятися не лише у музичних уподобаннях, а й у їхньому загальному ставленні до життя, що свідчить про більш широкую схильність до прийняття нового і незвичного.

Серед інших рис особистості фактор екстраверсії демонструє більшу значущість у порівнянні з іншими. Це може свідчити про те, що більш екстравертовані люди можуть мати схильність до активнішого дослідження музичних жанрів, які відповідають їхньому емоційному стану та прагненню до взаємодії з оточенням. Однак, враховуючи загальну відсутність сильних кореляцій, ці висновки залишаються на рівні припущень і потребують подальшого дослідження для більш точного розуміння зв'язків між рисами особистості та музичними уподобаннями.

Таблиця 2.4

Взаємозв'язок між бунтівною музикою та особистісними рисами

Бунтівна музика	
Особистісна риса	Коефіцієнт кореляції
Екстраверсія	-0,52
Доброзичливість	0,012
Сумлінність	-0,31
Нейротизм	0,023
Відкритість досвіду	0,29

В ході аналізу отриманих результатів ми з'ясували, що екстраверсія має сильний негативний зв'язок, що свідчить про те, що інтроверти схильні надавати перевагу бунтівній музиці. Доброзичливість на нейротизм мають майже нульовий зв'язок з бунтівною музикою, що говорить нам про, те що вони не мають жодного впливу на вибір даного жанру музики. Сумлінність має середній негативний зв'язок з бунтівною музикою, цей зв'язок є наближеним до достовірного, але не доходить до критичного рівня, тож ми можемо висунути припущення, що люди з низькою сумлінністю надають перевагу даному жанру музики. Відкритість новому досвіду не досягає критичного значення, але є наближеним до нього, тож ми можемо прослідкувати тенденцію, що люди, які відкриті новому досвіду схильні обирати бунтівну музику.

Таблиця 2.5

Взаємозв'язок між конвенційною музикою та особистісними рисами.

Конвенційна музика	
Особистісна риса	Коефіцієнт кореляції
Екстраверсія	0,35
Доброзичливість	-0,046
Сумлінність	0,25
Нейротизм	0,07
Відкритість досвіду	0,28

Екстраверсія має помірний позитивний зв'язок з конвенційною музикою, зв'язок є статистично значущим тож ми можемо стверджувати, що екстраверти надають перевагу конвенційній музиці, Що може бути пов'язане з їх відкритістю та емоційною доступністю. Доброзичливість і нейротизм не показали виражених зв'язків, тож ми можемо стверджувати, що ці риси ніяким чином не впливають на вибір конвенційної музики. Сумлінність і відкритість новому досвіду проявляють певну тенденцію до їх впливу на вибір цього жанру музики, але зв'язок не є статистично значущим тож ми не можемо говорити про достовірність цих результатів та не випадкову їх природу.

Таблиця 2.6

Взаємозв'язок між ритмічною музикою та особистісними рисами.

Ритмічна музика	
Особистісна риса	Коефіцієнт кореляції
Екстраверсія	-0,23
Доброзичливість	0,002
Сумлінність	-0,03
Нейротизм	-0,122
Відкритість досвіду	0,25

Ми можемо побачити що такі особистісні риси: екстраверсія, доброзичливість, сумлінність та нейротизм мають слабкі зв'язки з вибором ритмічної музики. Відкритість новому досвіду має середньої сили позитивний зв'язок, що вказує лише на тенденцію вибору людьми з цією рисою ритмічної музики, а не говорить нам про пряму залежність.

Таблиця 2.7

Взаємозв'язок між рівнем оптимізму та особистісними рисами.

Рівень оптимізму	
Особистісна риса	Коефіцієнт кореляції
Екстраверсія	-0,12
Доброзичливість	0,03
Сумлінність	-0,001
Нейротизм	0,12
Відкритість досвіду	0,07

За результатами кореляційного аналізу ми з'ясували, що жодна особистісна риса не має статистично значущого зв'язку з рівнем оптимізму, всі коефіцієнти не досягають та не є наближеними до критичного значення $\pm 0,33$. Тож ми можемо стверджувати, що особистісні риси не мають зв'язків з рівнем оптимізму особистості.

Висновки до другого розділу

Емпіричне дослідження музичних переваг серед підлітків, дає змогу нам говорити про наступне.

В ході аналізу результатів анкетування ми встановили, що є такі тенденції:

- Високе прослуховування музики у вільний час;
- Підлітки приділяють музиці по кілька годин на день;
- Підлітки переважно обмінюються музичними носіями з друзями, а не купують нові.
- Активне використання інтернет ресурсів задля пошуку музики;
- Значний вплив мають друзі на музичні вподобання.

В результаті кореляційного аналізу ми виявили, що немає зв'язку між феноменами, які ми досліджували, а саме: між особистісними характеристиками та музичними вподобаннями серед підлітків всі коефіцієнти не досягають та не є наближеними до критичного значення $\pm 0,33$. Проте нам вдалося виявити певні тенденції, що привертають нашу увагу і потребують подальших досліджень. Наприклад: негативний зв'язок екстраверсії та бунтівної музики. Переважна кількість коефіцієнтів кореляції вказують нам про те, що немає статистично значущих зв'язків, тож ми можемо припустити, що особистісні риси не впливають на вибір певного жанру музики. Щоб підтвердити цю гіпотезу ми маємо провести повторне дослідження з більшою величиною вибірки.

Анкетування виявило, що незважаючи на ситуації, яка склалася в нашій країні через військову агресію Росії, підлітки не втрачають свій оптимізм та зберігають позитивний погляд на світ.

ВИСНОВКИ

При теоретичному аналізі особистісних рис та музичних уподобань серед підлітків було встановлено наступне:

Музичні вподобання розглядаються як вибір музики, яка відповідає внутрішнім потребам та емоційним очікуванням людини. Під музичним смаком зазвичай мають на увазі естетичні переваги слухача, що також можуть слугувати інструментом вивчення особистості. Музичні уподобання відображають внутрішній світ людини, її емоційний стан, цінності, прагнення та соціальні орієнтації.

Формування особистості та її рис є складним і багатогранним процесом, який залежить від різноманітних чинників. Одним із них є генетичні особливості, що закладають основи фізіологічних і психічних характеристик людини. Спадковість може впливати на темперамент, рівень емоційної чутливості та реактивність, що в подальшому формує індивідуальні способи реагування на різні ситуації.

Музичні уподобання підлітків значною мірою обумовлені соціальним середовищем у якому зростає підліток, провідними видами діяльності, особливостями комунікації з оточенням, новоутвореннями, які формуються, розвитком інтелекту та розумових здібностей та емоційним аспектом становлення особистості в підлітковому віці.

У підлітковому періоді людина проходить становлення його як особистості, інтелектуально розвивається через навчальний процес та самоосвіту, готується до самовизначення, формує плани на подальше життя та усвідомлює свою індивідуальність. Музичне мистецтво відіграє важливу роль у житті підлітку, супроводжуючи його у багатьох життєвих ситуаціях.

Музичні уподобання підлітків мають вивчатися в контексті їхнього сприйняття музики. Водночас поняття «музичний смак» є важливим, оскільки дослідження музичних уподобань розглядається як засіб дослідження особистості в цілому.

У рамках нашого дослідження були враховані риси особистості

підлітків за моделлю Великої п'ятірки, а також їх погляд на світ.

Щодо можливих зв'язків особистісних факторів на музичні уподобання підлітків, дозволяють нам зробити такі висновки:

Результати кореляційного аналізу демонструють відсутність наявності зв'язку між досліджуваними феноменами, проте вдалося встановити значущі зв'язки, що відкривають перспективу подальших досліджень. Між жанром музики та рисами особистості не вдалося вставити статистично значущого зв'язку, проте ті зв'язки, що ми виявили, можуть свідчити нам про можливі тенденції. Також було виявлено, що рівень оптимізму не має зв'язку з особистісними рисами, тож можна стверджувати, що вони не мають зв'язків з рівнем оптимізму.

Також при анкетуванні було з'ясовано, що підлітки надають перевагу прослуховуванню конвенційної музики, наступним за популярністю стала ритмічна музика та рефлексивна, серед опитуваних інтенсивна музика не отримала високу оцінку, тож можна припустити, що більшість підлітків не надають перевагу їй.

Тож задля отримання більш достовірних результатів ми маємо провести повторне дослідження та з'ясувати чи є встановленні зв'язки достовірними, задля цього ми маємо збільшити чисельність вибірки, щоб в подальшому мати змогу екстраполювати дослідження на широку аудиторію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бордюк, О. (2013). Методичні засади застосування інформаційно-комунікаційних технологій у фаховій підготовці вчителя мистецьких дисциплін. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова.
2. Ван Яньпин. (2014). Формування вокальної культури школярів підліткового віку. Теорія і методика мистецької освіти, Вип. 16(21), Ч.1, С. 142–146. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова.
3. Гаврілова, Л.Г. (2014). Використання освітнього веб-сайту «Мультимедійні технології в музичній освіті» у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики. Інформаційні технології і засоби навчання, Том 42, No4, С. 44–56. Київ.
4. Кулеба, О. (2012). Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблеми активізації їх діяльності. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, Вип. 24, С. 45–50.
5. Ляо, Бінъ. (2018). Особливості формування музично-естетичної компетентності підлітків у закладах позашкільної освіти. Теорія і методика мистецької освіти, Вип. 25(30), С. 79–86. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова.
6. Ляо, Бінъ. (2019). Специфіка становлення фортепіанного навчання в Китаї. У Розвиток особистості дитини та учителя в сучасному освітньому просторі: досвід, проблеми та перспективи. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (С. 101–105). Хмельницький.
7. Ляо, Бінъ. (2019). Фортепіанна музика для дітей як засіб формування музично-естетичної компетентності підлітків. Молодь і ринок, No 8(175), С. 154–158.
8. Ляо, Бінъ. (2019). Музично-естетичне середовище як основа формування музично-естетичної компетентності підлітків. У 3rd International scientific and practical conference (С. 259–265). Sofia, Bulgaria: Publishing House “ACCENT”. URL: <http://sci-conf.com.ua>
9. Ляо, Бінъ. (2020). Моделювання процесу формування музично-естетичної компетентності підлітків. The 17th International scientific practical

conference «Science, Trends and Perspectives» (18–19 May, 2020), С. 233–237.

Tokyo, Japan. URL: <https://isg-konf.com/category/conferencearchive/>

10. Ляо, Бінъ. (2020). Принципи формування музично-естетичної компетентності підлітків. XVIII Міжнародна науково-практична конференція “Modern Science, Practice, Society” (25–26 травня 2020 р.), С. 340–344. Бостон, США. URL: <https://isg-konf.com/category/conference-archive/>

11. Ляо, Бінъ. (2020). Компонентна структура музично-естетичної компетентності підлітків. XVI Міжнародна науково-практична конференція “Prospects for the Development of Modern Science and Practice” (11–12 травня 2020 р.), С. 260–264. Грац, Австрія. URL: <https://isgkonf.com/category/conference-archive/>

12. Ляо, Бінъ. (2018). Музично-естетична компетентність учнів спеціалізованих закладів як педагогічна проблема. Актуальні проблеми музичної освіти та виховання, Вип. 4, С. 136–139. Вінниця.

13. Liao, Bin. (2021). Organization of experimental work on the formation of musical and aesthetic competence of adolescents in out-of-school art education. Intellectual Archive, Vol. 10 (July/September), No. 3, Pp. 130–140. Toronto: Shiny Word Corp. (Canada).

14. Ляо, Бінъ. (2017). Феномен музично-естетичної компетентності у процесі фортепіанного навчання учнівської молоді. XX Міжнародна науково-практична конференція «UKR. ЕРТА». Харків–Київ.

15. Ляо, Бінъ. (2017). До питання вивчення музично-естетичної компетентності учнів позашкільних спеціалізованих закладів. Мистецько-педагогічні читання пам’яті професора О.П. Рудницької. Київ.

16. Ляо, Бінъ. (2017). Сучасні підходи до формування музично-естетичної компетентності підлітків у контексті мистецької освіти. Матеріали науково-практичної конференції "Інновації в освіті та вихованні", С. 82–87. Київ.

17. Ляо, Бінъ. (2019). Використання інтерактивних методів в навчальному процесі для розвитку музично-естетичної компетентності. Технології та інновації в освіті, Вип. 12, С. 44–49. Львів: Вид-во ЛНУ.

18. Ляо, Бінь. (2020). Вплив музичної діяльності на розвиток емоційної та естетичної сфери підлітків. Науковий вісник, Вип. 29, С. 58–63. Чернівці: Вид-во ЧНУ ім. Юрія Федьковича.

19. Liao, Bin. (2021). Theoretical bases of the concept of musical and aesthetic competence. *Contemporary Pedagogy*, Vol. 23, Pp. 97–102. London: Education and Science Publishing House.

20. Ляо, Бінь. (2021). Роль позашкільної музичної освіти у формуванні естетичної свідомості підлітків. Мистецтво і культура в сучасному світі, Вип. 3, С. 115–120. Одеса.

21. Ляо, Бінь. (2021). Музично-естетичні концепції в сучасній педагогіці. Міжнародна конференція "Інноваційні напрямки в освіті та культурі", С. 122–127. Київ: Наукова думка.

22. Liao, Bin. (2021). Features of the development of aesthetic and musical competence in adolescents. *Modern Research in Education and Pedagogy*, 2(6), Pp. 14–22. Paris, France.

23. Ляо, Бінь. (2022). Музичні програми для підлітків: від шкільної освіти до позашкільного навчання. Збірник наукових праць "Актуальні питання педагогіки", С. 91–95. Харків.

24. Ляо, Бінь. (2022). Інноваційні методи у музичній освіті та їх вплив на формування музично-естетичної компетентності учнів. Журнал "Освіта і педагогіка", Вип. 11, С. 132–137. Київ: Педагогічна думка.

25. Ляо, Бінь. (2023). Розвиток музично-естетичної компетентності підлітків у контексті культурної та мистецької освіти. Науково-педагогічний вісник, Вип. 35, С. 140–145. Львів.

26. Ляо, Бінь. (2023). Актуальні методики розвитку музично-естетичної компетентності учнів середньої школи. Наукові записки, Вип. 2(42), С. 47–52. Тернопіль.

27. Liao, Bin. (2024). The role of music in shaping aesthetic sensitivity of adolescents. *International Journal of Music Education*, Vol. 42, Pp. 22–28. London: Sage Publications.

28. Міщенко, Н. І. (2012). Соціально-педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців засобами

студентської субкультури. Соціальна педагогіка: теорія та практика, No 2, С. 78–84.

29. Мартинюк, Л. В. (2015). Позашкільний заклад як сучасна форма виховання і розвитку особистості підлітка. Збірник наукових праць, Вип. 18 (1–2015), С. 356–359. Київ.

30. Міленін, В. М. (2013). Інноваційна модель виховного простору сучасного позашкільного навчального закладу. Київ: Наукова думка.

31. Максименко, С. Д. (2015). Психоаналітичні теорії розвитку особистості та психіки. Проблеми сучасної психології, Вип. 28, С. 7–20.

32. Откидач, В. М. (2012). Естрадний спів і шоу-бізнес: навч. метод. посіб. Вінниця: Нова книга.

33. Максименко, С. Д. (2016). Поняття особистості у психології. Психологія і особистість, № 1, С. 11–17.

34. Петренко, О. С. (2012). Субкультури рольовиків і реконструкторів в Україні. Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Соціологічні науки, No 2, С. 126–133.

35. Радзієвський, В. О. (2012). Нотатки з субкультури аномії: монографія. Київ: Логос.

36. Рибалка, В. (2014). Вітчизняні визначення особистості та персонологічне мислення психолога і педагога як чинники соціалізації молоді. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія, Вип. 2, С. 76–84.

37. Реброва, О. Є. (2012). Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.

38. Сбітнєва, Л. М. (2016). Розвиток системи музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні (друга половина XX століття). Дис. канд. пед. наук. Київ.

39. Субота, М. В. (2012). Сприйняття музики як психологічної категорії. [Електронний ресурс]. Доступно за адресою: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v7/i37/20.pdf>.

40. Фельдштейн, Д. І. (1989). Психологія розвитку особистості. Москва: Педагогіка.
41. Сушик, Н. С. (2012). Сутність, елементи, особливості, класифікації, фактори формування субкультури підлітків: соціально-педагогічний аспект. Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Педагогічні науки, No 8, С. 158–162.
42. Сергета, І. В., Браткова, О. Ю., & Мостова, О. П. (2012). Особливості нервово-психічного стану учнів протягом навчання в старших класах сучасної школи. Гігієна населених місць, Вип. 60, С. 269–274.
43. Стоян, С. П. (2012). Сучасне мистецтво в контексті глобалізації. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури, Вип. XXIX, С. 291–298. Київ: Міленіум.
44. Сотська, Г. І., & Шмельова, Т. Б. (2016). Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар».
45. Кліманська, М. Б., & Галецька, І. І. (2019). Українська адаптація короткого п'ятифакторного опитувальника особистості ТІРІ (ТІРІ-UKR). Психологічний часопис, Т. 5, № 9, С. 57–74.
46. Шепель, В. М. (2013). Вікові особливості формування пізнавальної активності старшокласників. Педагогіка та психологія, Вип. 44, С. 39.

Додатки

Додаток А

Анкета «Дослідження музичних вподобань» Якщо у Вас є вільний час, чи Ви надаєте перевагу музиці?

- Так
- Іноколи
- Ні

Скільки часу кожного дня (приблизно) Ви відводите для музики?

- слухаю музику по кілька годин в день
- слухаю музику кожного дня потроху
- слухаю музику не кожного дня, переважно тоді, коли знайду щось

цікаве

- не маю часу для музики
- взагалі не люблю музики

Хто найбільше впливає на Ваш вибір музики (підкресліть)?

- батьки
- вчителі
- друзі
- ніхто

Вкажіть, будь ласка, де, коли, яким чином Ви найчастіше отримуєте музичні носії?

- купую
- маю в дома інструменти
- користуюся інтернетом
- обмінююся з друзями
- інше (що саме) Як часто Ви звертаєтесь до пошуку музики в інтернеті?
- щонеділі і частіше
- 1-2 рази на місяць
- кілька разів в 2-3 місяця
- декілька разів в півріччя

Дайте власну оцінку кожному музичному жанру

Використовуйте семибальну шкалу 1 – «Дуже не подобається», «Не подобається», «Скоріше не подобається», «Нейтрально», «Скоріше подобається», «Подобається», 7 – «Дуже подобається».

Класична музика	1 2 3 4 5 6 7
Блюз	1 2 3 4 5 6 7
Кантрі	1 2 3 4 5 6 7
Танцювальна/електронна музика	1 2 3 4 5 6 7
Фолк (народна музика)	1 2 3 4 5 6 7
Реп/хіп-хоп	1 2 3 4 5 6 7
Соул/фанк	1 2 3 4 5 6 7
Релігійна музика	1 2 3 4 5 6 7
Альтернативна музика	1 2 3 4 5 6 7
Джаз	1 2 3 4 5 6 7
Рок	1 2 3 4 5 6 7
Поп-музика	1 2 3 4 5 6 7
Хеві-метал	1 2 3 4 5 6 7
Саундтрек	1 2 3 4 5 6 7

ДОДАТОК Б

Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості ТРІ

Інструкція: Нижче наведено перелік якостей, які можуть бути, або можуть не бути характерними особисто для Вас. Поставте, будь ласка, навпроти кожного твердження позначку у відповідній клітинці реєстраційного бланку, визначившись, наскільки Ви погоджуєтесь із кожним із них. Оцініть, в якій мірі запропонована пара характеристик стосується Вас особисто, навіть якщо одна з них підходить Вам більше, а ніж друга.

Бачу себе як людину, яка є		Абсолютно Не згоден	Не згоден	Швидше незгоден	Важко сказати	Швидше згоден	Згоден	Абсолютно згоден
		1	2	3	4	5	6	7
1	Товариська активна							
2	Критична конфліктна *							
3	Сумлінна дисциплінована							
4	Тривожна схильна перейматися							
5	Відкрита до нового різностороння							
6	Стримана тиха*							
7	Тактовна співчутлива приязна							

8	Неорганізована легковажна *							
9	Спокійна емоційно стабільна							
10	Не любить змін і пошуку у нових рішень*							

Обробка результатів та інтерпретація ТІРІ

Після заповнення опитувальника ви отримаєте оцінки за п'ятьма основними рисами особистості. Кожна з них визначає певні особливості вашої поведінки, емоційності та взаємодії з оточуючими.

1. Екстраверсія

Ця шкала показує, наскільки ви товариська, енергійна та активна людина.

Високий бал: Ви любите спілкування, легко знаходите контакт із людьми, вам подобається бути в центрі уваги.

Низький бал: Ви більш стримані, схильні до усамітнення, віддаєте перевагу спокійному середовищу та глибоким розмовам.

2. Дружелюбність

Оцінює, наскільки ви тактовні, співчутливі та схильні до співпраці.

Високий бал: Ви доброзичливі, чуйні, легко знаходите спільну мову з іншими та готові допомогти.

Низький бал: Ви можете бути критичними, прямолінійними, схильні до конфліктів або відстоювання власної думки без компромісів.

3. Добросовісність

Показує рівень вашої організованості, відповідальності та

дисциплінованості.

Високий бал: Ви сумлінні, надійні, добре плануєте свої справи та доводите розпочате до кінця.

Низький бал: Вам може бути складно підтримувати порядок у справах, ви більш імпульсивні, схильні до хаотичності або прокрастинації.

4. Емоційна стабільність

Визначає, наскільки ви стійкі до стресу та емоційно врівноважені.

Високий бал: Ви спокійні, впевнені в собі, рідко відчуваєте сильну тривожність або пригніченість.

Низький бал: Ви можете часто переживати, відчувати стрес, бути емоційно нестабільними або схильними до перепадів настрою.

5. Відкритість до нового досвіду

Оцінює вашу цікавість, творчий підхід та бажання пробувати нове.

Високий бал: Ви любите експериментувати, відкриті до нових ідей, цікавитесь мистецтвом, наукою чи інноваціями.

Низький бал: Ви віддаєте перевагу звичним речам, дотримуєтесь традицій і не любите змін.

Як зрозуміти свої результати?

Високі бали вказують на добре виражену рису.

Низькі бали означають, що ця характеристика вам менш притаманна. Якщо більшість ваших результатів знаходиться в середніх значеннях, це свідчить про збалансовану особистість без яскраво виражених крайнощів.

TIPI – це лише швидкий тест, який дає загальну картину вашого характеру. Для глибшого аналізу особистості варто використовувати більш детальні